

Opinion -03

Innehåll

Inledning	3
Biståndsviljan	3
Övriga attityder till bistånd	5
Vad krävs för att minska fattigdomen?	6
Hur ska biståndet inriktas?	8
Bilden av fattiga länder	10
Intresse och engagemang	10
Inställningen till millenniemålen för minskad fattigdom	11

Utgiven av Sida 2004

Informationsavdelningen

Författare: Magnus Liljeström

Tryckt av Edita Sverige AB, 2004

Artikelnummer: SIDA3809sv

Denna publikation kan laddas hem/beställas från www.sida.se/publikationer

Inledning

Denna rapport sammanfattar resultaten från den enkätundersökning som Sida, med hjälp av SCB, gjorde i slutet av år 2003.¹

Redan 1956 gjordes en undersökning av svenskarnas inställning till bistånd. Sedan 1975 har Sida låtit göra årliga attitydundersökningar. Sammantagna ger dessa undersökningar en god bild av hur biståndsoptionen har svängt under decennierna.

I de tidiga undersökningarna har ”biståndsviljan” stått i fokus. Men på senare år har också andra frågor – om utveckling, fattigdomsbekämpning och globala samband – funnits med i undersökningarna. I denna rapport presenteras ett antal sådana frågor, som ger en bild av hur svenskarna ser på förutsättningarna för utveckling. Dessutom presenteras undersökningsresultat om attityder till bistånd, bilden av hur det ser ut i fattiga länder och vilka uttryck för intresse och engagemang som finns bland de svarande. I slutet av rapporten finns också ett avsnitt om svenskarnas inställning till och kunskap om de så kallade milleniemålen för fattigdomsminskning.

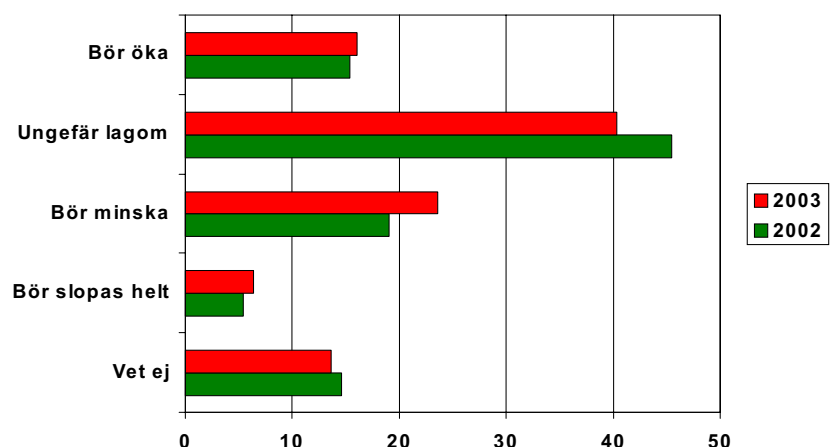
Biståndsviljan

Den fråga som vanligtvis har använts för att mäta biståndsviljan handlar om hur mycket pengar svenska staten ska satsa på bistånd.² En klar majoritet tycker att biståndsanslaget är ungefär lagom stort eller borde bli större. Men som diagrammet här nedan visar har det skett ganska kraftiga förändringar mellan de två senaste mätningarna.

Den största förändringen jämfört med förra året uppvisar svarsalternativet ”ungefär lagom”, som minskar med fem procentenheter. Samtidigt märks en nästan lika stor ökning för svarsalternativet ”bör minska”.

Dessa förändringar är statistiskt säkerställda, det vill säga att de är större än felmarginalen. Övriga förändringar är marginella.

Inställning till biståndsanslaget, förändring 2002–2003

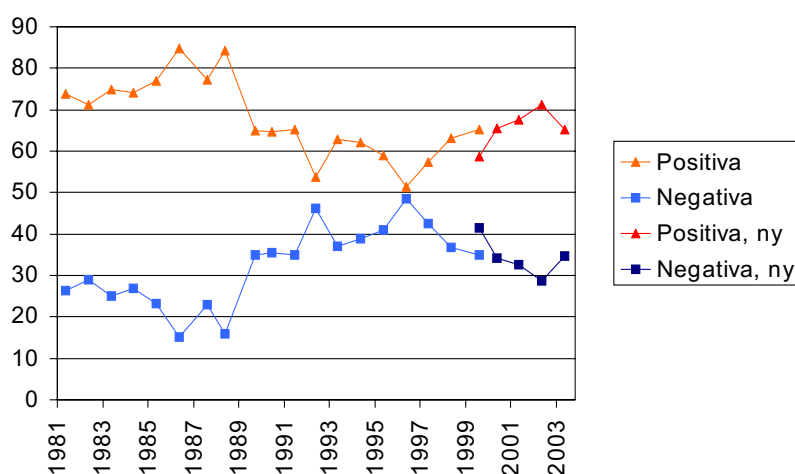

¹ Undersökningen baseras på ett riksrepresentativt urval på drygt 2000 personer. Svarsfrekvensen blev 55%. För att justera för att bortfallet är olika stort i olika grupper har SCB gjort en kalibrering som resulterat i en viktning av svaren: Denna viktning används i alla analyser av materialet.

² Frågan lyder: Svenska staten ger stöd åt de fattiga länderna, dvs. internationellt bistånd. Riksdagens har beslutat att det svenska biståndet ska vara 0,81 procent av vårt lands samlade inkomster (bruttonationalprodukten) vilket i år innebär 18,9 miljarder kronor till bistånd. Det blir drygt 2100 kronor per svensk invånare.

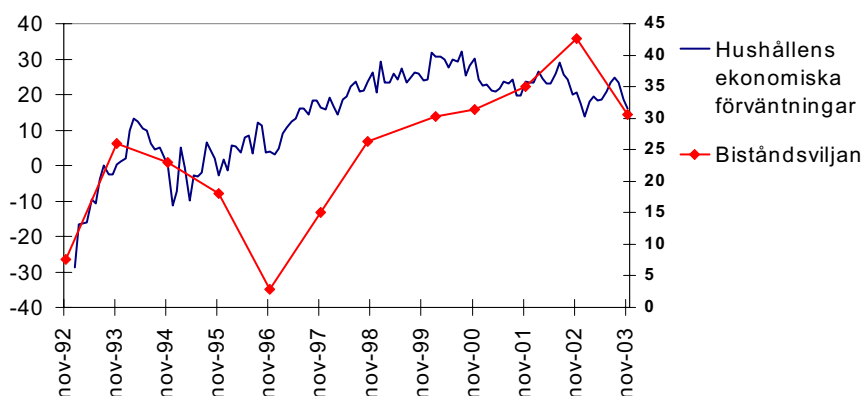
I diagrammet här nedanför visas utvecklingen från 1981 till 2003. De senaste sex åren har biståndsviljan, mätt på detta sätt, hela tiden ökat, men i den senaste mätningen kom alltså en ganska kraftig nedgång. Kvinnorna svarar för nästan hela minskningen, medan männens inställning bara har förändrats marginellt. Andelen kvinnor som svarar "Bör öka" eller "Ungefär lagom" har minskat från 66 till 58 procent, medan männen har minskat från 56 till 54 procent. Här har svarsalternativen "bör öka" och "ungefär lagom" slagits ihop till "positiva" medan "bör minska" och "bör slopas helt" räknas som "negativa". Dessutom har de som svarar "vet ej" räknats bort för att underlätta jämförelser mellan åren. SCB bytte insamlingsmetod 1999. I början av år 2000 gjordes en överbryggande mätning. Därför presenteras två serier för positiva respektive negativa.

Inställningen till biståndsanslaget 1981–2003

Under åren har det gått att utläsa ett tydligt samband mellan inställningen till hur stort biståndsanslaget bör vara och det ekonomiska läget. När folks egna ekonomiska förväntningar blir ljusare blir de samtidigt mer positiva till att vi ska satsa skattepengar på bistånd. I diagrammet³ syns detta samband, men också några exempel på när sambandet har brutits:

Biståndsviljan och ekonomin 1993–2003

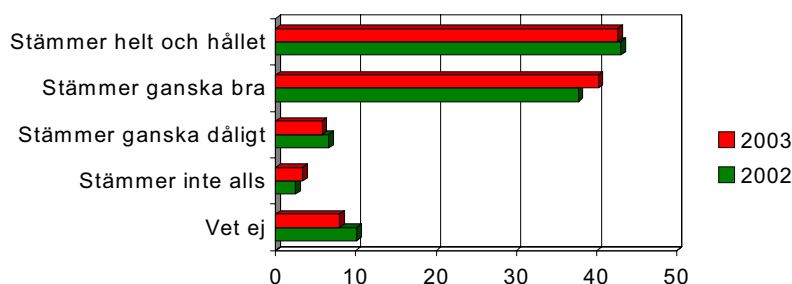
³ Kurvorna visar på balansmått, det vill säga skillnaden mellan andelen positiva och andelen negativa till biståndsanslaget respektive den egna ekonomiska situationen. De ekonomiska siffrorna kommer från Konjunkturinstitutets mätningar.

- 1996 fattades politiska beslut om minskning av biståndet, som kan vara en förklaring till det branta raset i biståndsvilja.
- 2001 och 2002 fortsatte biståndsviljan att öka, trots en försämrad ekonomi. Detta kan ha berott på att frågan om ökat bistånd diskuterades livligt på den politiska arenan.

Årets resultat är inte förvånande, mot bakgrund av att de ekonomiska förväntningarna har blivit dystrare. En jämförelse visar att kvinnornas ekonomiska förväntningar har förändrats mer än männens. Detta kan kanske vara en förklaring till att kvinnornas stöd för biståndsanslagets storlek har minskat mer än männens.

Att ekonomin spelar en roll visas också av att de frågor om biståndsvilja som saknar tydliga kopplingar till ekonomi inte uppvisar någon minskning av biståndsviljan. Ett exempel på detta syns i diagrammet här.

Jag tycker att det är viktigt att Sverige bidrar till utveckling i de fattiga länderna

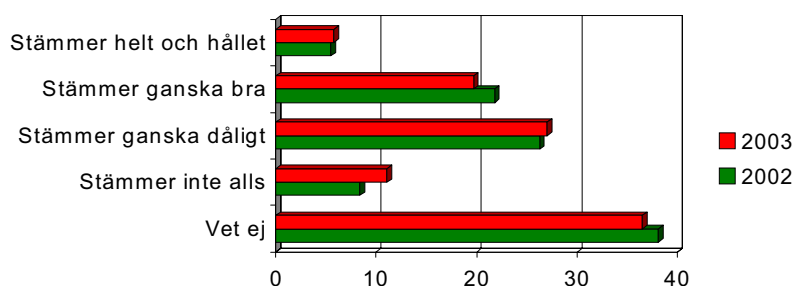
Övriga attityder till bistånd

Sida har sedan 1998 ställt frågor som försöker fånga attityder till andra aspekter av biståndet, exempelvis vilket förtroende svenskarna har för dagens bistånd och i vilken utsträckning man tror att bistånd kan bidra till utveckling och minskad fattigdom.

Generellt sett är attityderna klart positiva. Det är också, föga förvånande, så att det finns tydliga samband mellan de olika attityderna. Den som har gott förtroende för dagens svenska bistånd är också vanligtvis positiv till biståndsanslagets storlek och tvärtom.

Diagrammet här intill visar en av frågorna som mäter förtroendet.

De ansvariga för det svenska biståndet saknar en genuin insikt om förutsättningarna i de fattiga länderna

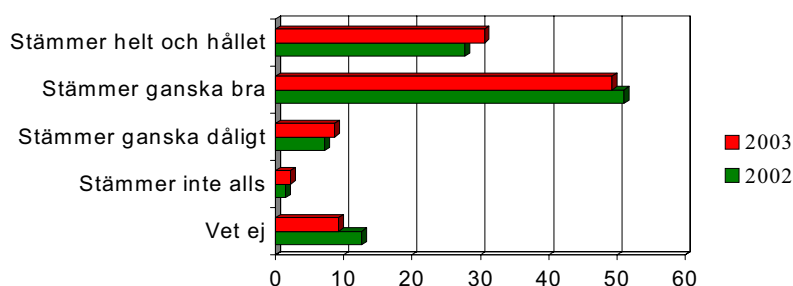

Många är osäkra och svarar ”vet ej”, men bland de övriga är det en klar och växande majoritet som uttrycker förtroende.

När det gäller tilltron till att biståndet kan bidra till att minska fattigdomen och stärka utvecklingen i fattiga länder är bilden ännu klarare. Åtta av tio instämmer i påståendet att stöd från andra länder kan medverka till att ett fattigt land utvecklar sin förmåga att klara sig själv. En av tio tar avstånd.

Även när frågan formuleras på ett mindre insmickrande sätt finns det klara uttryck för tilltro. I undersökningen fanns påståendet: ”Problemen i de fattiga länderna är alltför stora för att vi ska kunna göra något åt dem med bistånd.” 55 procent tar avstånd från det påståendet, medan 30 procent instämmer.

Stöd från andra länder kan medverka till att ett fattigt land utvecklar sin förmåga att klara sig själv

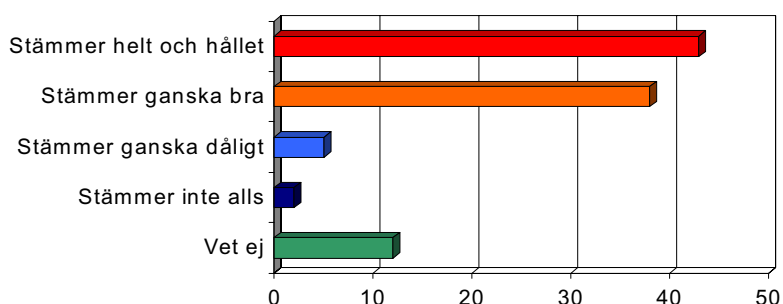
Vad krävs för att minska fattigdomen?

Svenskarna har alltså en stor tilltro till att biståndet kan bidra till utveckling. Men har man samtidigt förståelse för att också andra faktorer påverkar fattiga människors och fattiga länders möjligheter att få det bättre? I den senaste undersökningen fanns en ny fråga som försökte mäta just detta. I diagrammet här intill syns frågan och resultatet: En mycket stor majoritet anser/inser att de rika länderna kan påverka utvecklingen i fattiga länder på andra sätt än genom bistånd.

Frågan är då vilka andra områden som är viktiga att göra något åt om fattigdomen ska minska?

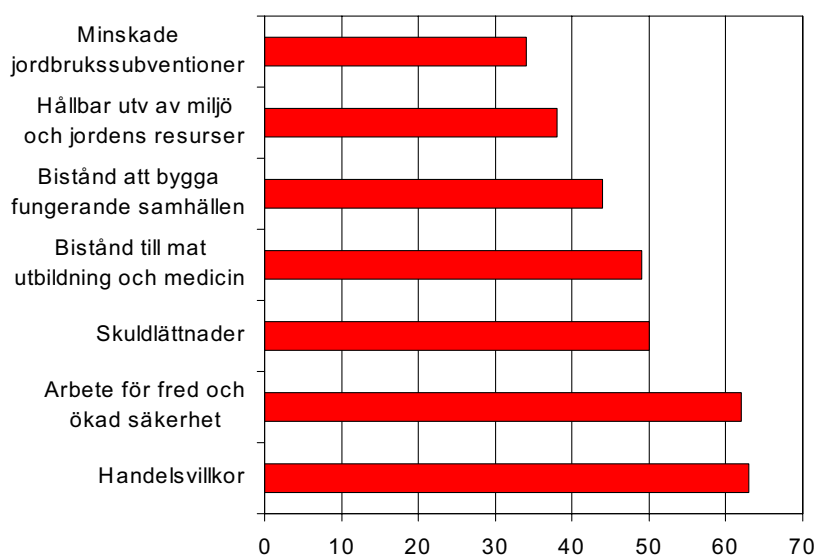
De svarande fick sju alternativ att välja mellan. De fick kryssa för så många de ville. Bland alternativen fanns två som beskrev olika typer av

De rika länderna kan påverka utvecklingen i fattiga länder på andra sätt än genom bistånd

bistånd. Som framgår av diagrammet här nedan hamnade biståndsalternativen i mitten av de svarandes prioriteringslista. Svarsalternativet ”handelsvillkor som ökar möjligheterna för fattiga länder att exportera sina varor” hamnar i topp. Över 60 procent väljer detta. Eftersom frågan är ny följer här en omfattande redogörelse för hur svaren hänger i hop med de svarandes bakgrund, som kön, ålder och utbildning samt deras inställning till bistånd.

Vad krävs för att man ska minska fattigdomen i världen?

I svaren märks tydliga skillnader mellan olika åldersgrupper. Tydligast syns detta på svarsalternativet ”Minskade jordbruks-subventioner och minskad prisdumpning av rika länders produkter”. I åldrarna 18–34 år är det endast 22 procent som väljer det alternativet, att jämföra med 40 procent i åldrarna över 50 år. Män är också mer benägna att välja detta svarsalternativ, 38 procent jämfört med 30 procent bland kvinnor.

Även utbildning ger tydligt utslag; 44 procent av de högutbildade väljer detta alternativ, som i den gruppen hamnar fyra på ”rankinglistan” medan det hamnar på sjunde och sista plats i övriga utbildningsgrupper och totalt.

Så här ser svarsbilden ut för de olika alternativen:

- *En hållbar utveckling när det gäller miljön och jordens resurser* – Svaren följer ålderskurvan, från 42 procent i den yngsta gruppen till 32 procent bland de äldsta. Det är helt jämnt mellan kvinnor och män. Högutbildade är överrepresenterade.
- *Bistånd till att bygga fungerande samhällen* – Mycket fler kvinnor än män (51–36), fler yngre än äldre, de med medellång utbildning är överrepresenterade.
- *Bistånd till mat, utbildning och mediciner* – En tydlig kvinnoövertikt (59–39), alternativet ligger nära toppen på kvinnornas rankinglista, men nära botten på männens. Svaren följer ålderskurvan från

60 procent bland de yngsta till 44 procent bland de äldsta. De högutbildade är kraftigt underrepresenterade.

- *Skuldlättnader för fattiga länder som har egna strategier för att bekämpa fattigdomen* – Övervikt för män (55–45) och för åldrarna 25–49 år.
Mycket kraftig överrepresentation för de högutbildade, som har alternativet som tvåa på sin rankinglista – bland dem med medellång utbildning hamnar skuldlättnad på femte plats.
- *Arbete för fred och ökad säkerhet* – Nästan helt jämt i alla grupper!
Ålderskurvan ser dock ut som en sadel där de yngsta och äldsta är mest positiva till alternativet.
- *Handelsvillkor som ökar möjligheterna för fattiga länder att exportera sina varor* –
Mycket jämnt i de olika grupperna. I topp på alla rankinglistor utom för de äldsta och för de lågutbildade där fred och säkerhet toppar.
De som väljer detta alternativ är mer positiva till bistånd än genomsnittet. De uppfattar alltså inte ändrade handelsvillkor som något som skulle ersätta biståndet, men däremot komplettera det.

De allra flesta, 61 procent, har kryssat för fyra av sju alternativ, men bara en procent har kryssat för fler alternativ än så. Mindre än två procent har inte valt något alls. De som har valt fyra alternativ är klart mer positiva till bistånd än övriga. Även i den här gruppen av personer som valt mer än hälften av alternativen är spridningen mellan de olika alternativen ganska stor. Det finns inte något alternativ som väljs av mer än 75 procent av den här gruppen. Sammantaget ger det här intrycket att många ser att det är många olika typer av åtgärder som krävs för att komma tillrätta med fattigdomen. Men istället för att kryssa för alla verkar man göra en medveten prioritering. Att man inte valt ett alternativ ska kanske inte ses som att den åtgärden skulle vara oviktig, utan snarare att det finns andra som är ännu viktigare. Det vore alltså fel att dra slutsatsen att alla de 66 procent som inte kryssat för ”Minskade jordbrukssubventioner” tycker att detta är oviktigt.

Sammantaget bekräftar svaren också resultatet från frågan ”De rika länderna kan påverka utvecklingen i fattiga länder på andra sätt än genom bistånd”. En mycket stor majoritet – 96 procent – har kryssat för åtminstone något annat alternativ än biståndsalternativen.

Hur ska biståndet inriktas?

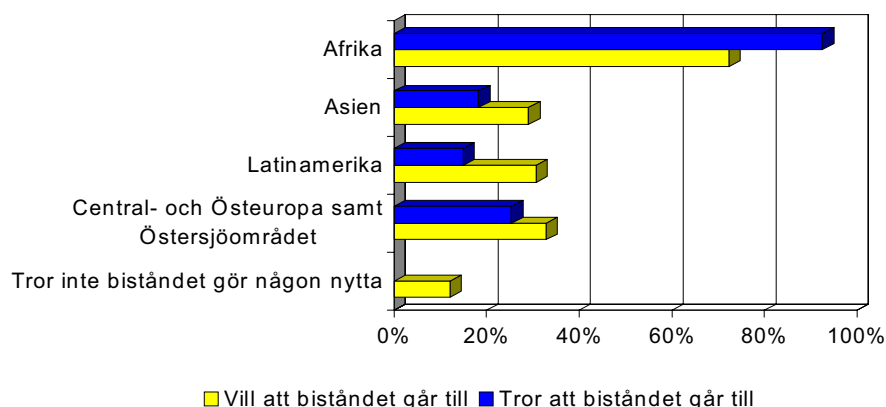
I en serie frågor har de tillfrågade fått svara på vad de tror att det svenska biståndet är inriktat på och vad hur de själva vill prioritera. Frågorna handlar både om geografiska områden och om olika tematiska områden för biståndet.

I diagrammet på nästa sida syns det att Afrika intar en särställning, både när det gäller vart man tror att biståndet går och vart man själv vill att det ska gå.

De svarande får själva välja hur många alternativ de kryssar för. Jämfört med tidigare år är det i år avsevärt fler som tror att biståndet går till de geografiska områden de själva skulle vilja prioritera.

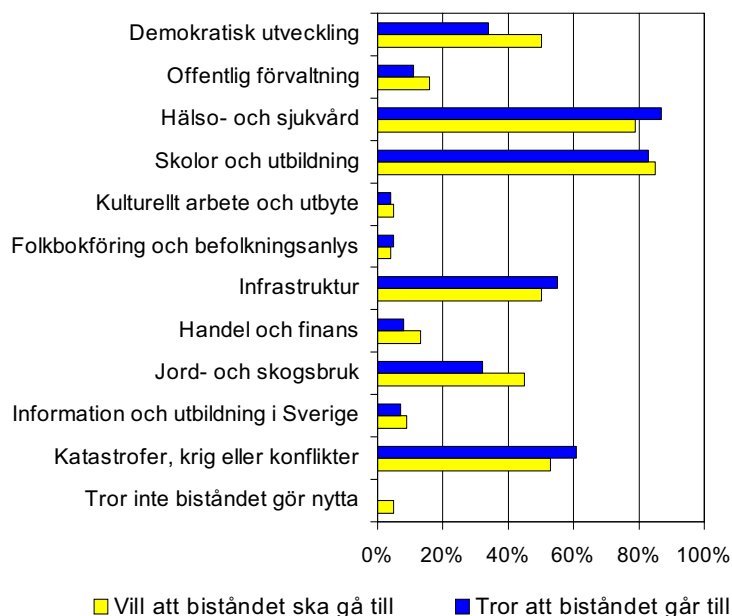
På motsvarande sätt har de svarande prioriterat olika tematiska områden där biståndet kan verka. Här finns ett tydligt mönster – de biståndsområden där det är lätta att skapa sig en bild av och känna

Geografiska prioriteringar

omtanke om mottagaren hamnar i topp. (Se diagrammet här nedan.) Det handlar om utbildning, hälsa och insatser vid katastrofer, krig och konflikter. Detta mönster känns igen från tidigare mätningar. I jämförelse med dessa områden uppfattas kultur och folkbokföring som mindre viktigt. Men eftersom frågan innebär att man gör jämförelser mellan olika områden skall man vara försiktig med slutsatser om hur stort stödet för dessa lägre prioriterade områden egentligen är. Det går alltså inte att hävda att bara 5 procent vill att biståndet ska gå till kulturellt arbete och utbyte.

Tematiska prioriteringar

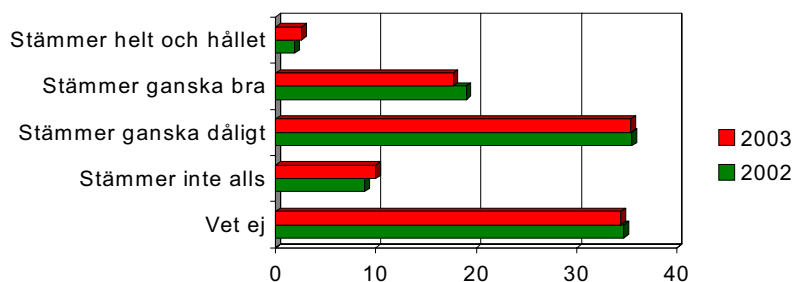
Nytt för i år är att området infrastruktur (som exemplifieras med vägar, järnvägar, hamnar, bostäder, el- och vattenproduktion och uppbyggnad av post, telefoni och IT-kommunikation i enkäten) har hamnat så högt. På ett år har antalet som vill satsa på infrastruktur ökat från 36 till 50 procent. Någon entydig förklaring till denna förändring har inte gått att hitta.

Bilden av fattiga länder

Bilden av all den fattigdom och allt det elände som finns i fattiga länder skymmer ofta de framsteg som har gjorts. Medellivslängden har ökat med tio år de senaste 30 åren. Andelen analfabeter i den vuxna befolkningen har halverats. Spädbarnsdödligheten har minskat med 40 procent. Detta är okänt för många svenskar, visar undersökningen.

Här ställs frågan: ”Stämmer det att levnadsvillkoren i de fattiga länderna har förbättrats avsevärt de senaste 30 åren?” Svaren syns i diagrammet här nedan. Även om det är många – ungefär en tredjedel – som svarar ”vet ej” så är bilden tydlig: Av de övriga är de som inte tror att det gjorts avsevärda framsteg dubbelt så många som de som känner till framstegen. En tydlig skiljelinje går mellan dem som är positivt inställda till bistånd och dem som är negativa – de positiva tror mer sällan att levnadsvillkoren har förbättrats.

**Levnadsvillkoren i de fattiga länderna
har förbättrats avsevärt under de senaste trettio åren**

I undersökningen ställs också tre frågor om vad respondenterna tror om levnadsförhållandena i fattiga länder:

- Ange hur stor del av de fattiga ländernas befolkning du tror kan läsa och skriva?
- Ange hur stor del av de fattiga ländernas befolkning du tror har tillgång till sjukvård?
- Ange hur stor del av de fattiga ländernas befolkning du tror har tillgång till rent vatten?

De rätta svaren på frågorna ligger, enligt FN:s statistik, mellan 70 och 80 procent. Men en majoritet av de svarande tror att bilden är avsevärt mycket mörkare. De flesta väljer alternativen ”1 av 10” eller ”2 av 10”. (Se diagram nästa sida.)

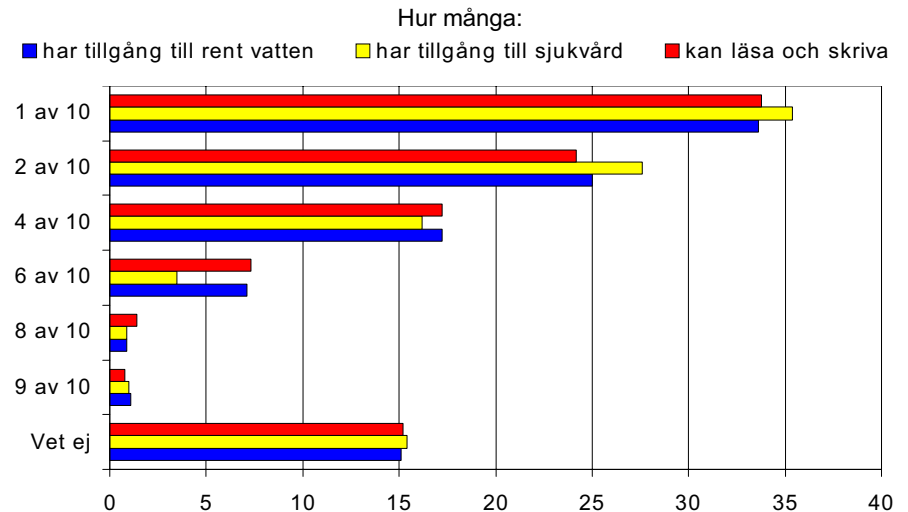
Jämfört med föregående år har bilden blivit något dystrare.

De äldsta har en något mindre pessimistisk syn på de fattiga länderna än övriga, men även i denna grupp är bilden klart mycket mörkare än den som framkommer ur FN:s statistik.

Intresse och engagemang

De allra flesta, ungefär tre fjärdedelar, har bidragit till det frivilliga biståndet på något sätt. 43 procent har skänkt pengar och 48 procent har givit bort kläder eller prylar. Siffrorna är i stort sett identiska med resultaten för 2002.

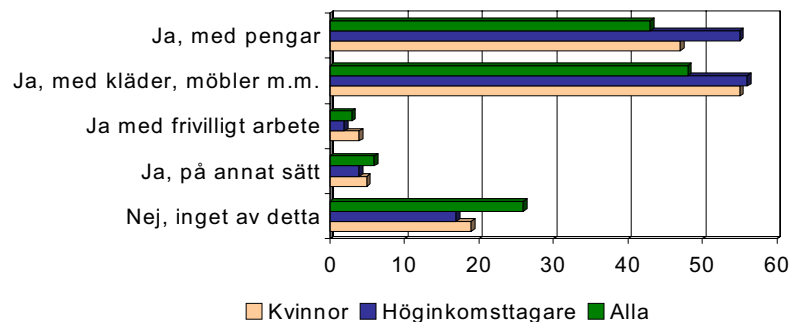
Svenskarnas bild av fattiga länder

Av diagrammet här nedan framgår att kvinnor och höginkomsttagare (familjeinkomst över 45 000 kronor i månaden) är givmildare än andra. När det gäller olika åldersgrupper är de yngsta klart sämre än övriga på att bidra.

Många diskuterar också frågor om fattigdom och orättvisor. På frågan ”Har det hänt att du diskuterat orättvisor mellan fattiga och rika länder med din familj eller någon bekant under senaste året?” svarar 53 procent ”ibland” och 14 procent ”ofta”. Bara 8 procent svarar ”aldrig”.

Har du bidragit till någon frivillig biståndsorganisation det senaste året?

Inställningen till millenniemålen för minskad fattigdom

I princip alla världens länder har, genom FN, satt upp en rad mål som ska uppnås till år 2015. Målen går bland annat ut på att fattigdomen i världen ska halveras, att mödradödligheten ska minska och att alla barn ska få utbildning. I undersökningen fick de svarande frågan om de tidigare hört talas om dessa så kallade millenniemål. 45 procent uppgav att de hade gjort det.

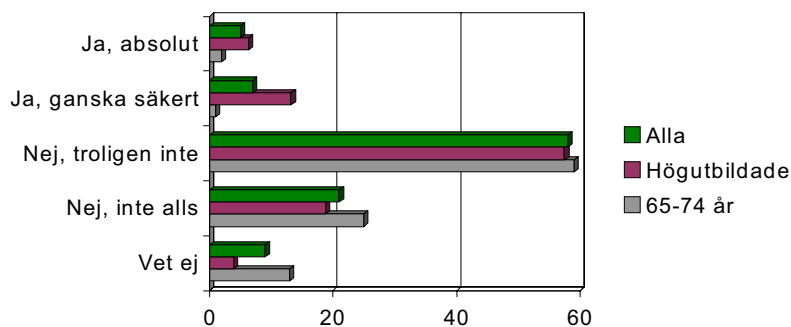
Men hur troligt är det att dessa mål kommer att uppnås?

Diagrammet nästa sida ger svenskarnas bild av detta.

Pessimismen är utbredd. Endast 12 procent tror att det är möjligt att halvera fattigdomen till 2015. Mest optimistiska är de högutbildade,

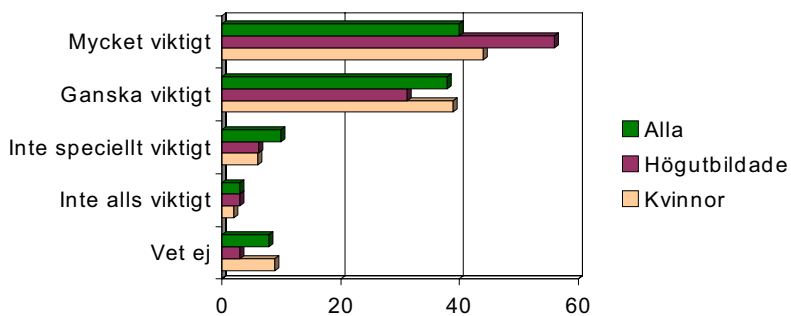
medan de som har uppnått pensionsåldern är kompakt pessimistiska. Frågan har tidigare ställts i andra sammanhang och andelen optimister har då varierat mellan 10 och 14 procent. Den tidigare trenden med att ungdomar var klart mer optimistiska än andra har brutits. Nu är det istället gruppen mellan 24 och 49 år som har störst andel – 15 procent – på den optimistiska sidan.

Tror du att det är möjligt att halvera fattigdomen till 2015?

Inte fullt 80 procent tycker att det är viktigt att Sverige gör ansträngningar för att milleniemålen ska uppfyllas. Kvinnor och högutbildade instämmer i högre grad än andra. För de högutbildade blir utslaget extra tydligt, eftersom så få i gruppen väljer svarsalternativet ”vet ej”.

Hur viktigt är det att Sverige gör ansträngningar för att milleniemålen ska uppfyllas?

*Att halvera fattigdomen i världen till år 2015 är möjligt.
Det kräver samarbete och uthållighet.
Samarbetsländerna ansvarar för sin utveckling.
Sida förmedlar resurser och utvecklar kunskap och
kompetens. Det gör världen rikare.*

STYRELSEN FÖR INTERNATIONELLT
UTVECKLINGSSAMARBETE

105 25 Stockholm
Besöksadress: Sveavägen 20
Telefon: 08-698 50 00
Telefax: 08-698 56 15
www.sida.se, sida@sida.se